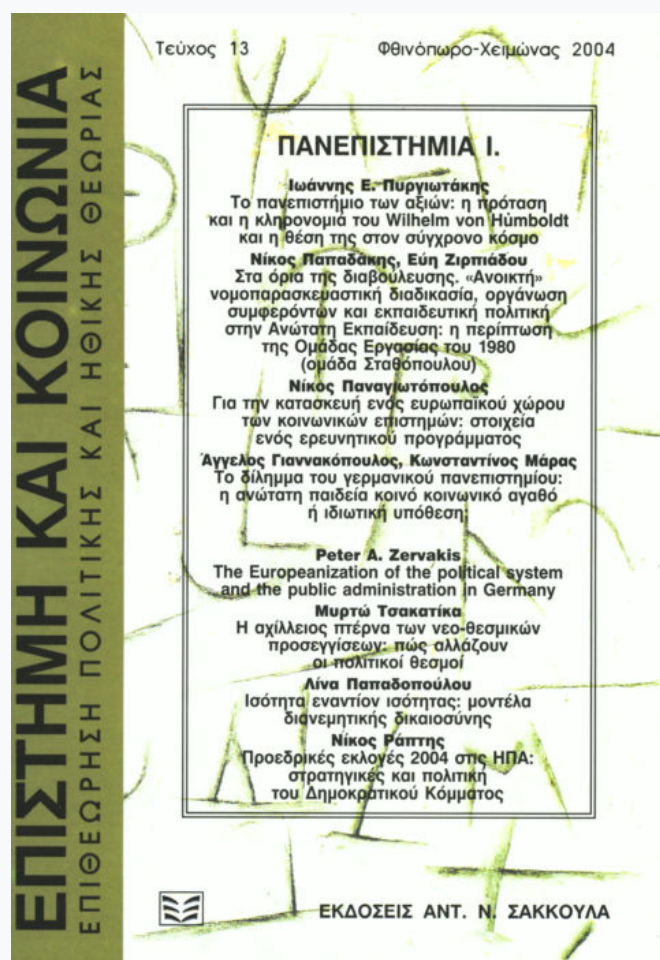

Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας

Τόμ. 13 (2004)

Πανεπιστήμια Ι

**Chantal Mouffe, Το δημοκρατικό παράδοξο.
Μετάφραση: Α. Κιουπκιολής, πρόλογος-επιμέλεια:
Γ. Σταυρακάκης**

Πωλίνα Ταμπακάκη

doi: [10.12681/sas.587](https://doi.org/10.12681/sas.587)

Copyright © 2015, Πωλίνα Ταμπακάκη

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ταμπακάκη Π. (2015). Chantal Mouffe, Το δημοκρατικό παράδοξο. Μετάφραση: Α. Κιουπκιολής, πρόλογος-επιμέλεια: Γ. Σταυρακάκης. *Επιστήμη και Κοινωνία: Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας*, 13, 251–253.
<https://doi.org/10.12681/sas.587>

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

Chantal Mouffe, *Το δημοκρατικό παράδοξο*. Μετάφραση: Α. Κιουπκιολής, πρόλογος-επιμέλεια: Γ. Σταυρακάκης. Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2004, 275 σελ.

Το βιβλίο της Chantal Mouffe, *Το δημοκρατικό παράδοξο*, που κυκλοφόρησε πρόσφατα στα ελληνικά δεν πρόκειται να περάσει απαρατήρητο. Εκεί όπου οι περισσότεροι στοχαστές στον χώρο της πολιτικής θεωρίας μιλούν σήμερα για εναρμόνιση απόψεων, αξιών και ιδεωδών, για συμφιλίωση και συναίνεση, η Mouffe, αντιθέτως, μιλά για ‘συγκρουσιακές συναινέσεις’ και ανταγωνισμό –όχι για έναν οικονομικής φύσης και ατομικιστικού τύπου ανταγωνισμό, αλλά για τον καθαρά πολιτικό ανταγωνισμό που υποβόσκει στη σύγχρονη δημοκρατική παράδοση. Αντίθετα από όλους εκείνους που πραγματεύονται το τέλος των πολιτικών διαφορών και διαχωρισμών, το τέλος της διάκρισης Αριστερά-Δεξιά, η Mouffe προτάσσει την ‘αγωνιστική δημοκρατία’. Και επισημαίνει τους κινδύνους που εγκυμονεί κάθε πολιτική θεωρία και πρακτική που προβλέπει το ‘τέλος’ είτε των πολιτικών αντιθέσεων –εν όψει μιας ορθολογιστικής συμφιλίωσης– είτε της δημοκρατίας –εν όψει του παρωχημένου χαρακτήρα της– είτε του ‘πολιτικού’ εν γένει.

Το επιχείρημα της Mouffe βασίζεται σε μια συγκεκριμένη οπτική για τη φύση της δημοκρατίας. Η σύγχρονη φιλελεύθερη δημοκρατία, λέει, στηρίζεται στη συνάρθρωση δύο διαφορετικών παραδόσεων: του ‘φιλελευθερισμού’, από τη μία πλευρά, που υπερασπίζεται το κράτος δικαίου, την ελευθερία του ατόμου και τα ανθρώπινα δικαιώματα, και της ‘δημοκρατίας’, από την άλλη, που εκπροσωπεί την ιδέα της λαϊκής κυριαρχίας και της ισότητας. Από την ένταση ή το ασυμβίβαστο που χαρακτηρίζει τη σχέση ανάμεσα στις δύο αυτές παραδόσεις, ένταση που πηγάζει από τη διαφορετικότητα των ιδεών που πρεσβεύουν, απορρέει ο παράδοξος χαρακτήρας της: ούτε η απόλυτη ελευθερία είναι εφικτή ούτε η απόλυτη ισότητα. Το δημοκρατικό ‘εμείς’ θα διαφοροποιείται πάντοτε από το ‘αυτούς’, θα θέτει όρια και θα αμφισβητεί

δεδομένα δικαιώματα. Όπως τονίζει, όμως, η Mouffe, 'μέσα από την αναφορά στην ανθρωπότητα και την πολεμική χρήση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων', είναι που 'διαρκώς τίθενται σε αμφισβήτηση οι μορφές αποκλεισμού που αναπόφευκτα πηγάζουν από την πολιτική πρακτική της θέσπισης αυτών των δικαιωμάτων και του ορισμού του "λαού" ως φορέα της λαϊκής κυριαρχίας'. Εμφανώς, λοιπόν, για τη Mouffe, ο παράδοξος χαρακτήρας της σύγχρονης δημοκρατίας αποτελεί θετικό της γνώρισμα, κάτι που η πρόσφατη πολιτική θεωρία και πρακτική τείνει να αποσιωπά, όταν ταυτίζει τη δημοκρατία με το Rechtsstaat, με τα ανθρώπινα δικαιώματα, με έναν μάλλον ηθικολογικό λόγο (Habermas) ή με τον συγκαλυμμένο νεοφιλελευθερισμό του 'τρίτου δρόμου' (Giddens-Blair).

Αυτού του είδους η θεωρία και πρακτική όχι μόνον είναι προβληματική, σύμφωνα με τη Mouffe, αλλά και εγκυμονεί κινδύνους. Καταρχάς, όπως η ίδια τονίζει, η 'ύπαρξη συναίνεσης σε μια φιλελεύθερη-δημοκρατική κοινωνία είναι –και θα είναι πάντοτε– έκφραση μιας ηγεμονίας και αποκρουστικότητα σχέσεων εξουσίας'. Με το να παραγνωρίζει, επομένως, το γεγονός ότι η επικρατούσα δημοκρατική θέσμιση –που συχνά παρουσιάζεται ως η οριστική εκπλήρωση του δημοκρατικού ιδεώδους– αποτελεί προϊόν μιας συγκεκριμένης ηγεμονίας, η πολιτική θεωρία και πρακτική αυτού του τύπου, αποκλείει κάθε δυνατότητα αμφισβήτησης ή αντίστασης στις σχέσεις εξουσίας που η παρούσα ηγεμονία 'αντικειμενικοποιεί'. Αυτό είναι το πρόβλημα: και εδώ ακριβώς έγκειται και ο κίνδυνος: ένα δημοκρατικό έλλειμμα εμφανίζεται όταν η δημοκρατία 'παραλύει', όταν ο πολιτικός ανταγωνισμός απωθείται και το σύνορο ανάμεσα σε εμάς και αυτούς 'σβήνει'. Από τη μία πλευρά, αρχίζουν να εκλείπουν οι εναλλακτικές ιδέες και μορφές ταύτισης των πολιτών, κάτι που ευνοεί ιδιαίτερα τα ακροδεξιά κόμματα που προσφέρουν συγκεκριμένες εναλλακτικές, ερχόμενα να καλύψουν το κενό. Από την άλλη, η πολιτική αρχίζει να 'εκτλίσσεται στον άξονα της ηθικής και οι ανταγωνισμοί να πλαισιώνονται με ένα ηθικό λεξιλόγιο'. Με άλλα λόγια, ο συστατικός ανταγωνισμός που θα έπρεπε να βρίσκει διεξόδους μέσα από δημοκρατικές αντιπαραθέσεις, μετατίθεται σε άλλους τομείς, όπως της ηθικής /ηθικολογίας (καλό /κακό), γεγονός που ενέχει επικίνδυνες συνέπειες για την ίδια τη δημοκρατία (ακροδεξιός λαϊκισμός, κ.λπ.).

Το θέμα, επομένως, για τη Mouffe στο *Δημοκρατικό παράδοξο* είναι να επισημάνει το ανεξάλειπτο του ανταγωνισμού, να διασαφηνίσει ότι ο ανταγωνισμός που διακρίνει τη σχέση ανάμεσα στο 'εμάς' και το 'αυτούς' αποτελεί κριτήριο του 'πολιτικού', του 'πολιτικού' tout court που βρίσκεται πάντοτε

πίσω από την πολιτική, έννοια με την οποία η Mouffe αναφέρεται στους θεσμούς και στις πρακτικές που οργανώνουν τον κοινό βίο. Η 'πολιτική', λοιπόν, λέει η Mouffe, πρέπει να 'αποβλέπει στη δημιουργία ενότητας σε ένα περιβάλλον σύγκρουσης και ποικίλων διαφορών', να επιδιώκει την 'καταπράννηση' του ανταγωνισμού, έτσι ώστε 'η διάκριση εμείς-αυτοί να γίνει με τρόπο που να συμβαδίζει με την πλουραλιστική δημοκρατία'. Η 'αγωνιστική δημοκρατία' που προτείνει επιφορτίζεται με αυτήν ακριβώς την αποστολή.

Πρόκειται για ένα θεωρητικό μοντέλο που διαγράφει ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο ενυπάρχουν διαφορετικές ερμηνείες της δημοκρατίας (σοσιαλδημοκρατική, ριζοσπαστική, κ.ο.κ.), ερμηνείες οι οποίες εκπροσωπούν αντιμαχόμενες εναλλακτικές επιλογές με τις οποίες οι πολίτες μπορούν να ταυτιστούν. Μέσα στο πλαίσιο της 'αγωνιστικής δημοκρατίας', οι ανταγωνισμοί αυτοί παίρνουν τη μορφή αγωνιστικών αντιπαραθέσεων –εξού και ο όρος 'αγωνιστική δημοκρατία'. Οι 'εχθροί' γίνονται πολιτικοί 'αντίπαλοι' με τους οποίους, ενώ συμφωνούμε ως προς την 'ηθικοπολιτική γραμματική' της φιλελεύθερης δημοκρατίας, διαφωνούμε ως προς την ερμηνεία και την εφαρμογή της. Η συμφωνία, επομένως, στην οποία ερχόμαστε μαζί τους δεν είναι ποτέ ορθολογική ούτε και απόλυτα συναινετική, αλλά συγκρουσιακή (conflictual consensus). Για τη Mouffe, η δημοκρατία δεν μπορεί να πραγματωθεί πλήρως: είναι ένα παράδοξο αγαθό που παραμένει, και πρέπει να παραμένει, ανεκπλήρωτο. Ούτε και τα πάθη, συλλογικά και πολιτικά, μπορούν να εξαλειφθούν· διοχετεύονται όμως, και 'κινητοποιούνται για την εξυπηρέτηση δημοκρατικών στόχων'.

Συμπερασματικά, το έργο της Mouffe ξαφνιάζει γιατί μας μιλάει καθαρά πολιτικά, μια 'γλώσσα' που, στη σημερινή εποχή, φαίνεται να έχουμε ξεχάσει, εξαιτίας της αδιαμφισβήτητης κυριαρχίας τόσο του νεοφιλελευθερισμού όσο και του μλερισμού που αποφαίνεται το τέλος του 'πολιτικού' (the end of politics). Εν αντιθέσει, το έργο της Mouffe επαναπροσδιορίζει τους όρους και περιγράφει εκ νέου το προφίλ της σύγχρονης φιλελεύθερης δημοκρατίας αλλά και του 'πολιτικού'. Μας υπενθυμίζει το πλούσιο δυναμικό που φέρει η δημοκρατική παράδοση και, έμμεσα, μας προσκαλεί να αναλάβουμε τις πολιτικές μας ευθύνες απέναντι σε αυτήν. Ευθύνες που, ίσως, προδιαγράφουν και το ίδιο μας το μέλλον.

Πωλίνα Ταμπακάκη